

«ԱՐՅԱՆ»
ԳԻՏԱՆՏԵՍԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՐՅԱՆԻ ԵՐԻՏԱՎԱՐԳ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՄՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
<ԱՄԱԼՍԱՐԿ>

ՄԵԴԻԱ
ԱՍՈՑԻԱՅԻՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱՆ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 4(7), 2020

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 4(7), 2020

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

«Գիտական Արցախ» պարբերականը գտնվում է www.elibrary.ru կայքում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

The «Scientific Artsakh» journal is posted on www.elibrary.ru website.

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, принятых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных

Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

Журнал «Научный Арцах» размещен на сайте www.elibrary.ru.

«ԱՐՑԱԽ» հրատ. – «ARTSAKH» Publ. – Изд. «АРЦАХ»
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2020

Տպագրվում է Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Համարը հրատարակության է երաշխավորել «Գիտական Արցախ» պարբերականի խմբագրական խորհուրդը

**Ընթացիկ համարը նվիրվում է 2020թ. սեպտեմբերի 27-ին
աղբբեջանաթուրքական վարձկան հրոսակների սանձագերծած
պատերազմում Արցախի Սուրբ հողի քաջարի պաշտպաններին:**

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ՝ Արամ ՍԻՄՈՆՅԱՆ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեհմինա ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Անդամներ՝

Լենա ԱՄՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր (**Տառագոնա, Իսպանիա**)

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ

Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Նաչիկ ԳԱԼՍՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Կոստրոմա, ՌԴ**)

Գևորգ ԴԱԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Արման ԵՐԻՎԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Ալֆրեդ դե ՉԱՅԱՍ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Ժնև, Շվեյցարիա**)

Սեյրան ՉԱԶԱՐՅԱՆ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Մարեկ ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Օլշտին, Լեհաստան**)

Նատալյա ԿՈՎԿԵԼ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ (**Միսսկ, Բելառուս**)

Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Մոսկվա, ՌԴ**)

Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆՆՍ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Համբուրգ, Գերմանիա**)

Ռուզաննա ՀԱԿՈԲՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ

Իրինա ՀԱՅՈՒԿ, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ (**Լվով, Ուկրաինա**)

Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Մուշեղ ՀՈՎՍԵԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գագիկ ՂԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Աշոտ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Էդիկ ՄԻՆԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Կարեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Դոնի Ռոստով, ՌԴ**)

Գարիկ ԶԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 4(7), 2020, Երևան, «ԱՐՑԱԽ» հրատարակչություն, 2020, 280 էջ:

**«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2020թ. 4-րդ (7-րդ) համարի տպագրության
աջակցել է «Մեդիա ասոցիացիա» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը:**

The Issue is Recommended for Publication by the Editorial Council of the «Scientific Artsakh» Journal

*The current issue is dedicated to the brave defenders
of the Holy land of Artsakh in the war unleashed by
azerbaijani-turkish mercenaries on September 27, 2020.*

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member,
Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Lena ASRYAN, Doctor of History (Tarragona, Spain)
Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor
Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor
David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor
Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor
Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor
Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
Julieta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ruzanna HAKOBYAN, Doctor of Law, Associate Professor
Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Irina HAYUK, Ph.D in Philosophy, Associate Professor (Lviv, Ukraine)
Mushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor
Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Natalia KOVKEL, Ph.D in Law, Associate Professor (Minsk, Belarus)
Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor
Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor
Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor
Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Professor
Seyran ZAKARYAN, Doctor of Philosophy, Professor
Alfred de ZAYAS, Doctor of Law, Professor (Geneva, Switzerland)
Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Scientific Artsakh, № 4(7), 2020, Yerevan, «ARTSAKH» Publishing House, 2020, 280 pages.

The publication of the 4th (7th) 2020 «Scientific Artsakh» journal was supported by «Media Association» LLC.

Номер рекомендован к публикации редакционным советом журнала «Научный Арцах»

*Текущий номер посвящен отважным защитникам
Святой земли Арцаха в войне, развязанной азербайджано-
турецкими наемниками 27 сентября 2020 года.*

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор
Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор
Рузанна АКОПЯН, доктор юридических наук, доцент
Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор
Лена АСРЯН, доктор исторических наук (Таррагона, Испания)
Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент
Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор
Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, профессор
Ирина ГАЮК, кандидат философских наук, доцент (Львов, Украина)
Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
Джульетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор
Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор
Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, профессор
Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
Альфред де ЗАЙАС, доктор юридических наук, профессор (Женева, Швейцария)
Сейран ЗАКАРЯН, доктор философских наук, профессор
Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор
Наталья КОВКЕЛЬ, кандидат юридических наук, доцент (Минск, Беларусь)
Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор
Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор
Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор
Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент
Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор
Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор
Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Научный Арцах, № 4(7), 2020, Ереван, Издательство «АРЦАХ», 2020, 280 страниц.

Публикация 4(7) номера 2020 года журнала «Научный Арцах» была осуществлена при содействии ООО «Медиа ассоциация».

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ. Արցախի փրկության ու վերակերտման հրամայականով.....9
EDITORIAL. For the Sake of the Salvation and Revival of Artsakh.....11
РЕДАКЦИОННАЯ СТАТЬЯ. Во имя спасения и возрождения Арцаха.....13

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ, HISTORY, ИСТОРИЯ

Գայանե Հովհաննիսյան. Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի ժողովրդագրական պատկերը 1920-ական թթ. սկզբներին..... 16
Gayane Hovhannisyanyan. Demographic Picture of the Nagorno-Karabakh Autonomous Region in the Early 1920S

Гаяне Оганнисян. Демографическая картина Нагорно-Карабахской Автономной Области в начале 1920-х гг.

Վահե Սարգսյան. Չավախքի հիմնահարցը վրաց հասարակական-քաղաքական մտքի ընկալմամբ (ըստ 1999-2009 թթ. վրացական տպագիր մամուլի կյուրթերի) (Մաս 2).....24
Vahe Sarkisyan. The Main Problem of Javakhk in the Perception of Georgian Socio-Political Thought (Based on Georgian Print Media in 1999-2009) (Part 2)

Ваз Саркисян. Проблема Джавахка в восприятии грузинской общественно-политической мысли (по материалам грузинских печатных изданий 1999-2009 гг.) (Часть 2)

**ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
POLITICAL SCIENCE, INTERNATIONAL RELATIONS
ПОЛИТОЛОГИЯ, МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

Առլեն Շահվերդյան. Տեղեկատվական-քարոզչական պատերազմի Էկոլոգիական չափումները Ղարաբաղյան հակամարտության համատեքստում.....45
Arlen Shahverdyan. Environmental Aspects of the Information-Propagandist War in the Context of the Karabakh Conflict

Арлен Шахвердян. Экологические аспекты информационно-пропагандистской войны в контексте Карабахского конфликта

Գոր Պետրոսյան. Պատժամիջոցների կիրառման նպատակներն ու մեխանիզմները ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում.....52
Gor Petrosyan. The Objectives and Mechanisms of Application of the Sanctions in Contemporary International Relations

Гор Петросян. Цели и механизмы применения санкций в современных международных отношениях

Նարեկ Սուքիասյան. ՀՀ արտաքին քաղաքականության ռուսական ուղղության վրա ազդող կառուցվածքային գործոնների տեսականացման փորձ և այդ գործոնների ազդեցության Էվոլյուցիան.....61
Narek Sukiasyan. An Attempt of Theorizing the Structural Factors Influencing the Russian Direction of Armenia’s Foreign Policy and the Evolution of Those Factors

Нарек Сукиасян. Попытка теоретизирования структурных факторов, влияющих на российское направление внешней политики Армении и их эволюцию

ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՆ ՈՒ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ*

ՀՏԴ 327.8

ԳՈՒ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Երևանի պետական համալսարանի քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնի ասպիրանտ, Կովկասի ինստիտուտի գիտաշխատող, ք.Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն gor.petrosyan@ysu.am

Սույն հոդվածի շրջանակներում ներկայացնում ենք ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում պատժամիջոցների գործածման ուսումնասիրության արդյունքները: Ուսումնասիրության նպատակն է միջազգային կազմակերպությունների ու պետությունների կողմից կիրառվող պատժամիջոցների էության ու նպատակների բացահայտումը, իսկ ուսումնասիրության խնդիրն է պատժամիջոցների կիրառման նպատակին ծառայող մեխանիզմների դասակարգումը:

Ուսումնասիրության իրականացման ընթացքում օգտվել ենք ինչպես առաջնային աղբյուրներից, ինչպիսիք են՝ ՄԱԿ կանոնադրությունը, այնպես էլ արևմտյան ու ռուսական առաջատար մասնագետների վերլուծական աշխատանքներից: Ստացված տվյալները ենթարկել ենք սինթեզի, համեմատության ու վերլուծության, իսկ ուսումնասիրության առաջին հատվածում օգտագործել ենք նաև հետապոտությունների պատմական մեթոդը:

Ուսումնասիրության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացության, որ ժամանակակից միջազգային համակարգը նպաստում է պատժամիջոցների կիրառմանը: Պատժամիջոցների կիրառման հիմքերն ու նպատակները նախ և առաջ քաղաքական են, հանդիսանում են պետությունների քաղաքական շահերի գործիք, իսկ պատժամիջոցների տակ գտնվող միջոցները շարունակաբար արդիականացվում և համապատասխանեցվում են արդի մարտահրավերներին՝ բարձրացնելով կիրառման արդյունավետությունը:

Հիմնաբառեր՝ միջազգային պատժամիջոցներ, հիմքեր, էմբարգո, խելացի պատժամիջոցներ, մեխանիզմներ, իրավունք, գործիք:

Վերջին տասնամյակների ընթացքում պատժամիջոցները վերածվել են միջազգային հարաբերություններում լայնորեն կիրառվող հարկադրման գործիքի: Միջազգային կազմակերպություններն ու պետությունները պատժամիջոցներ են կիրառում ինչպես միջազգային իրավունքի պաշտպանության, այնպես էլ սեփական շահերի իրացման նպատակով: Հայաստանի Հանրապետությունը (ՀՀ), գտնվելով բարդ աշխարհաքաղաքական տարածաշրջանում, ևս զերծ չի մնում պատժամիջոցների ազդեցությունից: Մի կողմից՝ այն գտնվում է Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից կիրառվող տնտեսական սահմանափակումների տակ, մյուս կողմից՝ արևմուտքը պատժամիջոցներ

* Հոդվածը ներկայացվել է 17.07.2020թ., գրախոսվել՝ 09.08.2020թ., տպագրության ընդունվել՝ 22.12.2020թ.:

Է կիրառում Հայաստանի հարավային հարևան Իրանի և Հայաստանի ռազամավարական դաշնակից Ռուսաստանի Դաշնության նկատմամբ: Այսպիսով՝ առաջանում է օբյեկտիվ անհրաժեշտություն՝ ուսումնասիրելու միջազգային պատժամիջոցների կիրառման փորձը: Կարևորելով և հաշվի առնելով պատժամիջոցների կիրառման մեխանիզմների մեթոդաբանությունն ու կիրառման/գործադրման տարբերությունները՝ սույն հոդվածի շրջանակներում ներկայացրել ենք պատժամիջոցների կիրառման նպատակների ու պատժամիջոցների տեսակների ուսումնասիրության արդյունքները:

Մեր ձևակերպմամբ՝ միջազգային պատժամիջոցները պետությունների կամ միջազգային կազմակերպությունների կողմից մեկ այլ պետության կամ կազմակերպության նկատմամբ տնտեսական ու քաղաքական սահմանափակումների կիրառում են, որոնք միտված են հարկադրելու պատժամիջոցների օբյեկտ հանդիսացող պետությանը՝ փոփոխելու իր քաղաքականությունը կամ սահմանափակելու վերջինիս կարողությունները: Սույն հոդվածի շրջանակներում պատժամիջոցների օբյեկտ հանդիսացող պետությունը պայմանականորեն անվանում ենք պատժամիջոցների «թիրախ» հանդիսացող պետություն:

Թեպետ պատժամիջոցները որպես միջպետական հարկադրանքի միջոց կիրառվել են դեռևս անտիկ ժամանակներից, օրինակ՝ մ.թ.ա. 432թ.-ին աթենացիների կողմից Մեգարիայի հետ առևտրի արգելքը, սակայն պատժամիջոցների կիրառումը միջազգային հարաբերություններում ինստիտուցիոնալիզացվեց 20-րդ դարի ընթացքում¹²⁷: Պատժամիջոցների իրավաքաղաքական ինստիտուցիոնալիզացիան 20-րդ դարում բխում էր այն տրամաբանությունից, որ մի կողմից երկու արյունալի համաշխարհային պատերազմները, մյուս կողմից սառը պատերազմի ընթացքում կուտակված զանգվածային ոչնչացման զենքի պաշարները անտրամաբանական էին դարձնում պատերազմի միջոցով հակամարտությունների լուծումը գերտերությունների միջև, քանի որ բախումն առաջացնելու էր խաղ՝ բացասական արդյունքով բոլոր կողմերի համար, ուստի պատժամիջոցների կիրառումն ավելի ապահով միջոց էր հանդիսանում: Պետությունների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից պատժամիջոցների կիրառման դեպքերն էականորեն ավելացել են հատկապես սառը պատերազմի ավարտից հետո: Խորհրդային Միության փլուզումից հետո պետությունների քաղաքական ու տնտեսական կախումը ԱՄՆ-ից էականորեն մեծացավ: Ունենալով համաշխարհային տնտեսական հեգեմոնի կարգավիճակ՝ ԱՄՆ-ն լայնորեն սկսեց կիրառել տնտեսական պատժամիջոցները որպես արտաքին քաղաքականության գործիք: Անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ, օրինակ, տնտեսական պատժամիջոցները քաղաքականապես առավել ապահով ու մատչելի պատժիչ գործիք են, քան ռազմական ինտերվենցիաները: Ի հավելումն նշենք, որ պատժամիջոցների կիրառման աճին նպաստում է նաև ազատ շուկայական հարաբերություններով պայմանավորված պետությունների տնտեսական փոխկապակցվածության ամրապնդումը:

Վերջին հարյուրամյակի ընթացքում մշակվել են պատժամիջոցների կիրառման մեխանիզմները, և ստեղծվել է պատժամիջոցների կիրառման իրավական բազան: Վերջին տասնամյակների ընթացքում պատժամիջոցների ակտիվ կիրառումը որպես միջազգային հարաբերությունների հարկադրանքի միջոց իր վրա է սևեռել նաև գիտական ու վերլուծական հանրության ուշադրությունը՝ դառնալով միջազգային հարաբերությունների ուսումնասիրության կարևոր առարկա: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ընդգծել այն հանգամանքը, որ պատժամիջոցների ուսումնասիրմամբ

¹²⁷ Տե՛ս՝ **Steve Chan, A. Cooper Drury**, Sanctions as Economic Statecraft: An Overview - Published by PALGRAVE Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York, 2000:

զբաղվող փորձագետները չունեն միասնական մոտեցում ինչպես պատժամիջոցների տեսակների, այնպես էլ դրանց արդյունավետության մասին: Խնդրի ուսումնասիրությամբ զբաղվող հեղինակ Ռ.Փեյվը և ուրիշներ համարում են, որ պատժամիջոցները միջազգային հարաբերությունների անարդյունավետ գործիք են¹²⁸: Բայց ամերիկյան փորձագիտական համայնքի ներկայացուցիչների մեծամասնությունը պատժամիջոցների կիրառումը համարում է բավական արդյունավետ՝ ընդհուպ մինչև ռազմական ուժի կիրառմանը փոխարինող գործիք¹²⁹: Խնդրի խորքային ուսումնասիրմամբ զբաղվող բոլոր այդ հեղինակները հաճախ պատժամիջոցի կիրառման հաջողությունը կապում են միայն պատժամիջոցի պաշտոնական նպատակի հետ՝ անտեսելով պատժամիջոց կիրառող կողմի իրական նկրտումները: Ուսումնասիրության արդյունքները հիմք ընդունելով՝ հանգել ենք այն մտքին, որ պատժամիջոցների արդյունավետությունը հնարավոր է հիմնավորել այն պարագայում, երբ հստակ են պատժամիջոց կիրառող կողմի ոչ միայն ֆորմալ, այլև իրական՝ քաղաքական նպատակները: Մենք համարում ենք, որ միջազգային կազմակերպությունների կողմից պատժամիջոցների կիրառումը անհրաժեշտ է կապել միայն պաշտոնական նպատակների հետ հետևյալ պատճառով. այնպիսի միջազգային կազմակերպությունում, ինչպիսին է ՄԱԿ-ը, պատժամիջոցների կիրառման համար անհրաժեշտ է փոխհամաձայնության (կոնսենսուսի) ձևավորում կազմակերպության առանցքային անդամների միջև՝ հանձին ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի հինգ մշտական անդամների՝ ԱՄՆ, ՄԲ, ՌԴ, ՉԺՅ և Ֆրանսիա: Այս պետությունների միջև առկա մրցակցությունն ու տարաձայնությունները հաճախ խոչընդոտում կամ արգելակում են ՄԱԿ-ի կողմից պատժամիջոցների կիրառումը: Այդ իսկ պատճառով ՄԱԿ-ի կողմից պատժամիջոցներ կիրառվում են հետևյալ հանցագործությունների կանխարգելման նպատակով՝

- Ահաբեկչության և ահաբեկչության աջակցման
- Միջուկային սպառազինության տարածման
- Մարդկության դեմ հանցագործությունների
- Մարդու իրավունքների խախտումների
- Այլ պետությունների տարածքի ապօրինի բռնակցման
- Ինքնիշխան պետության դիտավորյալ ապակայունացման¹³⁰:

Պատժամիջոցների կիրառման վերոնշյալ հիմքերը հաճախ հանդիսանում են սուբյեկտիվ մեկնաբանությունների հիմք: Հաճախ ՄԱԿ-ի ԱԽ մշտական անդամ հանդիսացող երկրներն իրենք են հանդիսանում վերոնշյալ խախտումների հեղինակ, ուստի օգտվելով իրենց վետո կիրառելու իրավունքից՝ կասեցնում են կազմակերպության կողմից պատժամիջոցների կիրառման փորձերը: Այդ իսկ պատճառով ի տարբերություն առանձին պետությունների կողմից կիրառվող միակողմանի պատժամիջոցների՝ ՄԱԿ-ի կողմից կիրառվող պատժամիջոցները առավել ապաքաղաքական են և ունեն հետևյալ նպատակները՝ հարկադրել պատժամիջոցների թիրախ հանդիսացող պետությանը՝ փոխելու իր կողմից իրականացվող քաղաքականությունը, զսպելու հնարավոր ագրեսիան և ցույց տալու թիրախ հանդիսացող պետությանը, որ իր գործողություններն ընդունելի չեն միջազգային հանրության համար:

Պատժամիջոցների կիրառման ուսումնասիրության առավել մեծ կարևորություն են ներկայացնում առանձին պետությունների կողմից կիրառվող պատժամիջոցների

¹²⁸ Տե՛ս՝ **Robert A. Pape**, Why Economic Sanctions Do Not Work - International Security Vol. 22, No. 2, Fall, 1997, էջ 90-136:

¹²⁹ Տե՛ս՝ **Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott Kimberly, Ann Elliott Barbara Oegg**, Economic sanctions reconsidered - Washington, DC November 2007, էջ 158:

¹³⁰ Տե՛ս՝ Issue Brief UN General Assembly Fourth Committee: Disarmament The Role of the Sanctions in Diplomacy - ODUMUNC 2020, էջ 2:

Նպատակները, քանի որ պատժամիջոց առավել հաճախ կիրառվում են միակողմանիորեն՝ առանձին պետությունների կողմից: Անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն հանգամանքը, որ ժամանակակից աշխարհակարգի պայմաններում ռեսուրսներով հարուստ, զարգացած տնտեսությամբ ու առաջադեմ տեխնոլոգիական զարգացվածությամբ պետություններն ունեն մեծ տնտեսական ազդեցություն և հետևապես ունեն պատժամիջոցներ կիրառելու հարաբերականորեն մեծ ռեսուրսներ: Այլ կերպ ասած՝ պատժամիջոցները հանդիսանում են առավել արդյունավետ գործիք տնտեսապես ուժեղ և տեխնիկապես զարգացած պետությունների համար: Առանձին պետությունները հաճախ պաշտոնապես պայմանավորում են պատժամիջոցների կիրառումը նույն հիմքերով, որոնցով այն պաշտոնապես պայմանավորվում է ՄԱԿ-ի կողմից՝ պաշտպանելու միջազգային իրավունքը: Սակայն ի տարբերություն ՄԱԿ-ի՝ առանձին պետությունների կողմից պատժամիջոցների կիրառումը առավել հաճախ ունենում է սեփական շահերը պաշտպանելու քաղաքական նպատակներ: Այդ նպատակները բազմաշերտ են, կարող են ունենալ և՛ արտաքին քաղաքական, և՛ ներքաղաքական դրդապատճառներ, ուստի անհրաժեշտ է ընդգծել որ պատժամիջոցների կիրառումը միտված է ոչ միայն միջազգային իրավունքի պահպանմանը, այլև հանդիսանում է պետությունների քաղաքական շահերի պաշտպանության գործիք:

Օրինակ՝ պատժամիջոցներ կիրառող պետության համար կարևոր քաղաքական նպատակ կարող է հանդիսանալ թիրախ հանդիսացող պետության քաղաքական իշխանության կամ քաղաքական համակարգի փոփոխությունը¹³¹: Այդ նպատակով պատժամիջոցների կիրառումը բնորոշ էր հատկապես սառը պատերազմի ժամանակաշրջանին, երբ ԽՍՀՄ-ն ու ԱՄՆ-ն փորձում էին պատժամիջոցների միջոցով նպաստել հակառակորդ ճամբարի պետություններում տնտեսական իրավիճակի վատթարացմանը՝ ցանկանալով հեղափոխությունների ու քաղաքական կացութաձևի փոփոխության միջոցով թուլացնել հակառակորդի ճամբարի դաշնակցային կապերը և ընդլայնել սեփական դաշնակիցների թիվը: Քաղաքական համակարգի փոփոխությանը միտված պատժամիջոցների կիրառման առավել հայտնի դեպքերից էին ՅԱՀ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները, որի արդյունքում փոխվեց ռասայական խտրականության հիմքով ստեղծված քաղաքական համակարգը:

Մեր դիտարկմամբ՝ պատժամիջոցների կիրառումը հաճախ պայմանավորված է լինում պետության ներսում առկա *հասարակական պահանջի* բավարարմամբ, որի միջոցով իշխող քաղաքական ուժը փորձում է քաղաքական դիվիդենտներ շահել: Այս պարագայում պատժամիջոցների էությունը կիրառման մեջ է և ոչ թե թիրախ հանդիսացող պետությանը հասցված վնասի: Այսպիսի դեպքերին կարելի է դասել Մերձբալթյան պետությունների կողմից ՌԴ-ի նկատմամբ կիրառվող պատժամիջոցները, երբ կառավարությունները, ընդառաջելով հանրային տրամադրություններին, առևտրային պատժամիջոցներ էին սահմանում ՌԴ-ի նկատմամբ՝ այդ կերպ վնաս հասցնելով սեփական գյուղատնտեսությանը: Պատժամիջոցների կիրառող կողմը նաև փորձում է ազդանշան տալ այլ պետություններին, որ նմանատիպ գործունեության պարագայում իրենք ևս կարող են հայտնվել պատժամիջոցների ցանկում: Պատժամիջոցների կիրառման նպատակն է նաև հեղինակային վնաս պատճառելու միջոցով թուլացնել հակառակորդ պետության տնտեսական ու քաղաքական դիրքերը:

Ժամանակակից միջազգային հարաբերություններում ԵՄ-ի և ԱՄՆ-ի կողմից պատժամիջոցներն օգտագործվում են որպես ժողովրդավարացման գործիք: Վերջիններս պատժամիջոցներ են կիրառում ոչ ժողովրդավարական քաղաքական

¹³¹ Տե՛ս՝ Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott Kimberly, Ann Elliott Barbara Oegg, Economic sanctions reconsidered - Washington, DC November 2007, էջ 13:

համակարգերով պետությունների և այնտեղ գործող քաղաքական գործիչների նկատմամբ: Օրինակ՝ պատժամիջոցների սպառնալիքի միջոցով ԱՄՆ-ն և ԵՄ-ն փորձում են ավտորիտար համակարգ ունեցող պետություններում թուլացնել ճշշումը ազատ մամուլի նկատմամբ, ձևավորել քաղաքացիական հասարակություն, որն էլ իր հերթին պետք է հանգեցնի քաղաքական համակարգի փոփոխության: Միջազգային և անվտանգության հարցերի գերմանական ինստիտուտի՝ ամերիկյան հետազոտությունների ղեկավար դոկտոր Պ. Ռուդոլֆը առանձնացնում է համակարգի փոփոխությանը միտված պատժամիջոցների կիրառման պլուրալիստական մոդելը¹³²: Այդ մոդելն իրենից ենթադրում է պատժամիջոցների կիրառում թիրախավորված խմբերի նկատմամբ, որի միջոցով հնարավոր է հասնել թիրախ հանդիսացող պետության քաղաքական համակարգի փոփոխության: Ըստ հեղինակի՝ պատժամիջոցներ կիրառելով քաղաքական էլիտայի և նրան աջակցող հասարակական խմբերի նկատմամբ՝ հնարավոր է հասնել ցանկալի զիջումների ու քաղաքական փոփոխությունների: Հեղինակը կարծում է նաև, որ պատժամիջոցները կարող են նաև հաջողություն բերել, եթե դրանք թիրախավորում են հասարակության մեջ կշիռ ունեցող, տնտեսապես ակտիվ ու ազդեցիկ խմբերին, որոնք քաղաքական ակտիվություն չեն ցուցաբերում: Նշված տրամաբանության համաձայն՝ պատժամիջոցների պատճառած տնտեսական վնասները կարող են ստիպել ազդեցիկ խմբերի ներկայացուցիչներին ճշշում բանեցնել որոշում ընդունողների վրա կամ ձևավորել ընդդիմադիր բևեռ՝ թուլացնելով իշխող համակարգի դիմադրողականությունը: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ ենք համարում ընգծել այն հանգամանքը, որ քաղաքական համակարգի փոփոխություն կամ իշխանափոխություն տեղի ունենալ չի կարող միայն պատժամիջոցների կիրառման արդյունքում: Եթե պետությունում առկա են իշխանափոխության միտումներ, ապա պատժամիջոցների առաջացրած սոցիալական բողոքը կարող է արագացնել արդեն ընթացող գործընթացը, իսկ նման միտումների բացակայության պարագայում պատժամիջոցները կարող են հակառակ ազդեցություն ունենալ և իշխանությունների շուրջը համախմբել թիրախ հանդիսացող պետության հասարակությանը:

Պատժամիջոցների կիրառման ոչ պաշտոնական՝ արտաքին քաղաքական կարևորագույն նպատակներ են թիրախ-պետության *ռազմական ու տնտեսական կարողությունների թուլացումը*: Սառը պատերազմի ժամանակաշրջանում ԱՄՆ-ը տեխնոլոգիաների վաճառքի և մատակարարման պատժամիջոցներ էր սահմանել հորհրդային Միության նկատմամբ, որը Էականորեն նպաստում էր տեխնոլոգիական մրցավազքում վերջինիս պարտությանը և տնտեսական հետընթացին: Պատժամիջոցները ԱՄՆ-ի զսպման քաղաքականության կարևորագույն մասն էին: Այժմ ևս պատժամիջոցը համարվում է զսպման քաղաքականության ամենատարածված գործիքներից մեկը: Ադրբեջանը երեք տասնամյակ շարունակ Հայաստանի նկատմամբ կիրառում է տնտեսական շրջափակման քաղաքականություն՝ նպատակ ունենալով թուլացնել Հայաստանի տնտեսությունն ու ռազմական ներուժը և այդպիսով հասնել զիջումների:

Պատժամիջոցների տեսակները

Միջազգային խնդիրների առաջացման պարագայում պատժամիջոցների առաջին տեսակը, որը կիրառում են պետությունները, *դիվանագիտական* պատժամիջոցներն են: Դիվանագիտական պատժամիջոցների կիրառման մեխանիզմները տարբեր են և կարող են դրսևորվել բարձր մակարդակի այցերի չեղարկումից և դիվանագետների ետկանչից,

¹³² Տե՛ս՝ Peter Rudolf, Sanctions in International Relations: On the Current State of Research - Berlin, 2007, էջ 13:

ընդհուպ մինչև դեսպանատների փակում և դիվանագիտական կապերի խզում: Ըստ էության, դիվանագիտական պատժամիջոցներն իրենցից ներկայացնում են քաղաքական քայլ, որի միջոցով կիրառող պետությունը ցույց է տալիս թիրախ հանդիսացող պետության վարած քաղաքականության անընդունելիությունը: Այդ պատժամիջոցի թույլատրելիությունն ամրագրված է ՄԱԿ-ի կանոնադրության 41-րդ հոդվածում¹³³: Դիվանագիտական պատժամիջոցների կիրառման մեզ քաջածանոթ դեպք է ՀՀ-ի կողմից դիվանագիտական կապերի խզումը Հունգարիայի հետ՝ Ռամիլ Սաֆարովի արտահանձնման դեպքի կապակցությամբ¹³⁴:

Դիվանագիտական պատժամիջոց կիրառող պետությունը հեղինակության հարված է հասցնում թիրախում գտնվող կողմին, մյուս կողմից կիրառող պետությունը զրկում է նաև թիրախ հանդիսացող կողմին այն օժանդակությունից, որը հասցնում էր իր ԱԳՆ-ի և զարգացման գործակալությունների միջոցով, եթե այդպիսիք գոյություն ունեն: Դիվանագիտական պատժամիջոցները համարվում են կիրառող կողմի համար նվազ վտանգներ ներկայացնող գործիք: Այնուամենայնիվ, որոշ մասնագետներ համարում են, որ դիվանագիտական պատժամիջոցներ կիրառելով՝ պետությունը կարող է թուլացնել իր հատուկ ծառայությունների դիրքերը և կորցնել տեղեկատվության հավաքագրման այնպիսի աղբյուր, ինչպիսին է դիվանագիտական ներկայացուցչությունը¹³⁵:

Պատժամիջոցների տեսակ հանդիսացող հաջորդ գործիքը, որն առկա է միջազգային հարաբերությունների զինանոցում, **Եմբարգոն** է: Եմբարգոյի ազդեցիկ տեսակ է օդային Եմբարգոն՝ պետության օդային տարածքի վրայով թռիչքների արգելումը: Սակայն Եմբարգոյի առավել տարածված տեսակ է զենքի Եմբարգոն՝ վաճառքն ու առաքումը: Չենքի Եմբարգոյի հետ միասին հաճախ արգելվում է նաև հարակից կյուրթերի, սարքավորումների, ինչպես նաև զենքի պահպանման ու շահագործման հետ կապված տեխնիկական միջոցների վաճառքն ու տեղափոխումը: Կարող է արգելվել նաև զենքի հետ աշխատող անձնակազմի վերապատրաստումը¹³⁶: Այս գործիքի կիրառումը կարող է ունենալ ինչպես քաղաքական, այնպես էլ գաղափարական նպատակ: Համապատասխանաբար, պետությունները կարող են կիրառել այդ գործիքը, որպեսզի մրցակից պետությունները չզարգացնեն իրենց ռազմական ներուժը, որի ակնառու օրինակ էր ԱՄՆ-ի ռազմական Եմբարգոն ԽՍՀՄ-ի նկատմամբ: Սակայն միջազգային կազմակերպություններն ու պետությունները զենքի Եմբարգո են կիրառում նաև հակամարտություն ունեցող կողմերի միջև ռազմական բախումը կանխելու նպատակով, ինչպես, օրինակ, ԱՄՆ-ի և ԵՄ պետությունների կողմից Հայաստանին ու Ադրբեջանին ռազմամթերքի վաճառքի արգելքը¹³⁷: Չենքի Եմբարգոն միջազգային հարաբերություններում հաճախակի կիրառվող գործիքներից է ոչ միայն այն պատճառով, որ այն բավականին հասանելի է, այլև նրա համար, որ զենքի Եմբարգոն կիրառող պետության համար ֆինանսապես առավել մատչելի է՝ ի տարբերություն, օրինակ, առևտրային պատժամիջոցների: Նշվածով հանդերձ՝ զենքի Եմբարգոն զերծ չէ

¹³³ Տե՛ս՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրություն, հոդված 41, https://www.un.org/res/un%20Treaties/Charter_arm_unicode.pdf, 21.06.2020թ.

¹³⁴ Տե՛ս՝ ՀՀ ԱԳՆ պաշտոնական կայք, Երկկողմ հարաբերություններ, Հունգարիա, <https://www.mfa.am/hy/bilateral-relations/hu>, 22.06.2020թ.

¹³⁵ Տե՛ս՝ **Maller, Tara**, Diplomacy Derailed The Consequences of Diplomatic Sanctions - THE WASHINGTON QUARTERLY 33, 2010թ. էջ 61-79:

¹³⁶ Տե՛ս՝ **Дмитрий Кисю**. Современные международные механизмы санкционного воздействия в книге Политика санкций: цели, стратегии, инструменты : хрестоматия. Издание 2-е, переработанное и дополненное. / [сост. И.Н.Тимофеев, В.А.Морозов, Ю.С.Тимофеева]; Российский совет по международным делам (РСМД). — М.: НП РСМД, 2020, 452с., С. 73:

¹³⁷ Տե՛ս՝ Խաղաղության խնդիրների ուսումնասիրության ստոկհոլմյան միջազգային ինստիտուտի պաշտոնական կայքը, Arms embargoes, <https://www.sipri.org/databases/embargoes>, 02.07.2020թ.

Նաև քննադատություններից: Երբ միջազգային կազմակերպության կամ գերտերությունների կողմից կիրառվում է զենքի էմբարգո հավասարապես հակամարտության մեջ գտնվող բոլոր կողմերի նկատմամբ, ապա պաշտպանվող կողմը փաստացի զրկվում է պաշտպանվելու իրավունքից, որը ամրագրված է ՄԱԿ-ի կանոնդրության 51-րդ հոդվածում¹³⁸:

Պատժամիջոցների զինանոցում գտնվող և ամենից տարածված գործիքը **տնտեսական պատժամիջոցներն** են: Տնտեսական պատժամիջոց են համարվում, օրինակ, արտահանման ու ներկրման, ծառայությունների մատուցման արգելքները: Տնտեսական պատժամիջոցների խստագույն ձևը մենք համարում ենք տնտեսական շրջափակումը: Տնտեսական պատժամիջոցների արդյունավետությունը մեծապես կախված է այն հանգամանքից, թե որքան մեծ է թիրախ հանդիսացող պետության կախվածությունը պատժամիջոց կիրառող պետությունից: Ընդ որում, տնտեսական պատժամիջոցներ կարող են կիրառվել նաև այն պետությունների նկատմամբ, որոնք աջակցում են պատժամիջոցների օբյեկտին: Նման պատժամիջոցները կոչվում են երկրորդային պատժամիջոցներ (secondary sanctions): Անհրաժեշտ է ընդգծել նաև այն հանգամանքը, որ արտահանման սահմանափակմանն ուղղված պատժամիջոցների նպատակն է թուլացնել թիրախ հանդիսացող պետության տնտեսությունը, առաջացնել գործազրկություն և սոցիալական բողոք: Միևնույն ներկրման արգելքը հաճախ միտված է լինում արգելակելու տեխնիկական զարգացումը կամ առաջացնելու որոշ ապրանքների դեֆիցիտ: Տնտեսական պատժամիջոցների հաջողությունը պայմանավորված է կիրառող պետության քաղաքական նպատակներով: Եթե այդ նպատակն է, օրինակ, էթնո-քաղաքական հակամարտությունում զիջում ստանալը, ապա այն հաճախ ունենում է հակառակ ազդեցություն և նպաստում է թիրախ հանդիսացող պետությունում ազգային համախմբմանը: Սակայն կարճաժամկետ հեռանկարում նման պատժամիջոցները կարող են որոշակիորեն արգելակել թիրախ հանդիսացող պետության զարգացումը:

Չարգացած պետությունների համար տնտեսական պատժամիջոցների առավել ապահով տեսակն են հանդիսանում *ֆինանսական պատժամիջոցները*: Ֆինանսական պատժամիջոցներից են, օրինակ, զարգացմանը միտված պաշտոնական ֆինանսական աջակցության դադարեցումը: Այս տեսակի պատժամիջոցի կիրառմամբ կարող են կասեցվել ենթակառուցվածքների, առողջապահական, ռազմական, կրթական և այլ ծրագրեր: Նման պատժամիջոցի կիրառումը բացասական ազդեցություն է ունենում հատկապես զարգացող պետությունների հասարակության զարգացման վրա: Ֆինանսական պատժամիջոցների շրջանակում կարող են դադարեցվել նաև վարկերի տրամադրումը, ինչպես նաև միջազգային բանկերը կարող են չեղարկել պատժամիջոցների թիրախում հայտնված պետության հետ առնչվող կազմակերպությունների դրամական փոխանցումները և սառեցնել բանկային հաշիվները¹³⁹, ինչն էական վնաս է հասցնում վերջինիս տնտեսությանը: Ֆինանսական պատժամիջոցների մեկ այլ գործիք է հանդիսանում բանկային ակտիվների սառեցումը: Այդ գործիքի կիրառման փաստացի մենաշնորհը պատկանում է ԱՄՆ-ին: Ֆինանսական պատժամիջոցների առավելությունն այն է, որ կիրառող պետությունն ու այդ պետությունում գործող կազմակերպությունները փաստացի վնասներ չեն կրում: Անհրաժեշտ է ընդգծել այն հանգամանքը, որ ֆինանսական պատժամիջոցները հանդիսանում են հարուստ պետությունների գործիք, որոնք փաստացի կառավարում են միջազգային դրամական ու բանկային համակարգերը:

¹³⁸ Տե՛ս՝ ՄԱԿ-ի կանոնադրության 51-րդ հոդվածը, https://www.un.org/res/un%20Treaties/Charter_arm_unicode.pdf, 26.06.2020թ.

¹³⁹ Տե՛ս՝ ИНФОГРАФИКА РСМД. Всё, что нужно знать о санкциях, их субъектах, объектах и предметах, 09.07.2020г., <https://russiancouncil.ru/sanctions>.

Պատժամիջոցների զինանոցում գտնվող առավել նոր գործիք են համարվում *խելացի պատժամիջոցները* (*smart sanctions*): Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ խելացի պատժամիջոցները ոչ թե պատժամիջոցների առանձին տեսակ են, այլ կիրառման մոդել: Խելացի պատժամիջոցները մշակվել և կիրառության մեջ են հայտնվել 1990-ական թվականներին, երբ պարզ դարձավ, որ Իրաքի դեմ կիրառվող պատժամիջոցներն ավելի մեծ ազդեցություն են ունենում քաղաքացիական հասարակության վրա՝ հանգեցնելով մարդկային կորուստների, այնինչ Իրաքի քաղաքական էլիտան գրեթե անմասն էր մնում պատժամիջոցների անմիջական ազդեցությունից, իսկ երբեմն էլ օգուտներ էր քաղում վերահսկելով «սև շուկան»¹⁴⁰: Խելացի պատժամիջոցները, ի տարբերություն համընդհանուրի, թիրախավորում են քաղաքական էլիտայի ներկայացուցիչներին, նրանց հետ փոխկապակցված անձանց և ձեռնարկությունները: Խելացի պատժամիջոցների միջոցով թիրախավորվում են անձինք ու կազմակերպությունները, սառեցվում են նրանց հաշիվները, արգելվում է նրանց մուտքը պատժամիջոց կիրառող պետության տարածք: Այսպիսով՝ խելացի պատժամիջոցներից ավելի շատ տուժում են պատժամիջոցների կիրառման պատճառ հանդիսացող անձինք և ոչ թե տվյալ պետության բնակչությունը: Նվազում է այդ անձանց ֆինանսական ազդեցությունը: Միաժամանակ խելացի պատժամիջոցները վնաս են հասցնում թիրախում հայտնված պետության հեղինակությանը¹⁴¹: Միաժամանակ խելացի պատժամիջոցներն իրենց մեջ ներառում են թաքնված ազդանշան թիրախում հայտնված հասարակության այն մասին, որ կիրառող պետության գործողություններն ուղղված են ոչ թե հասարակությանը, այլ որոշում ընդունողներին: Այդպիսով փորձ է կատարվում նաև նպաստելու երկրում քաղաքական փոփոխություններին:

Ամփոփելով ուսումնասիրության արդյունքները՝ հարկավոր է ընդգծել այն հանգամանքը, որ պատժամիջոցները ծառայում են որպես քաղաքականության իրականացման գործիք: Միջազգային հարաբերությունների սուբյեկտները կիրառում են պատժամիջոցներ սեփական քաղաքական շահերի պաշտպանության համար, իսկ միջազգային իրավունքի պաշտպանությունն օգտագործվում է որպես պատրվակ հակառակորդ կամ մրցակից պետություններին պատժելու համար: Պատժամիջոցների կիրառման հիմքերը նախ և առաջ ներկայացնում են պետության քաղաքական շահերի իրականացումը, այդ թվում՝ գաղափարական շահերի: Ինչպես ռազմական ուժի կիրառումը, այնպես էլ պատժամիջոցները իրացման միջոց են և ժամանակի ընթացքում համարվում են իրենց սպառազինությունները առավել արդիականացված գործիքներով, ինչպիսիք խելացի պատժամիջոցներն են:

¹⁴⁰ Грачева А. М., Понятие и виды экономических санкций в международном праве – РАН, Москва, РФ, 2017, С. 165.

¹⁴¹ Տե՛ս՝ Uri Friedman, Smart Sanctions: A Short History. How a blunt diplomatic tool morphed into the precision-guided measures we know today, Foreign Policy, <https://foreignpolicy.com/2012/04/23/smartsanctions-a-short-history/>, 05.07.2020թ.

GOR PETROSYAN

*Yerevan State University, Department of Political Institutions and Processes,
Ph.D. Student; Researcher, Institute of the Caucasus,
Yerevan, Republic of Armenia*

This paper analyzes the objectives and mechanisms of sanctions in modern international relations. The aim of the study is to determine the nature and purpose of the sanctions applied both by international organizations and states. The purpose of the study seeks to classify the mechanisms of applying the sanctions.

When conducting the study, we used both primary sources, such as the UN Charter, and the analytical works of the leading Western and Russian experts. The obtained data was generalized, compared and analyzed, as for the first part of the study the historical research method is used.

The study finds that the modern international system promotes the application of sanctions. The grounds and objectives of the sanctions are primarily political in nature, mainly because they are interpreted as an instrument for the realization of the political interests of states, and the tools in the arsenal of the sanctions are constantly updated, adapted to current challenges and the effectiveness of the application of sanctions increases through time.

Keywords: *International sanctions, basis embargo, mechanisms, right, instruments, smart sanctions.*

ЦЕЛИ И МЕХАНИЗМЫ ПРИМЕНЕНИЯ САНКЦИЙ В СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

ГОР ПЕТРОСЯН

*аспирант кафедры политических институтов и процессов
Ереванского государственного университета,
научный сотрудник Института Кавказа,
г.Ереван, Республика Армения*

В рамках данной статьи представлены результаты исследования по применению санкций в современных международных отношениях. Цель исследования – определить характер и цели санкций, применяемых международными организациями и государствами, задача исследования – классифицировать механизмы, которые служат применению санкций.

При проведении исследования были использованы первоисточники, такие, как Устав ООН, а также аналитические работы ведущих западных и российских экспертов. Полученные данные были обобщены, сравнены и проанализированы; в первой части статьи использован исторический метод.

В результате исследования мы пришли к выводу, что современная международная система способствует применению санкций. Основания для применения и цели санкций носят, в первую очередь, политический характер. Они являются инструментом для реализации политических интересов государств, а орудия санкций постоянно обновляются, адаптируются к текущим вызовам, а эффективность их применения повышается.

Ключевые слова: *международные санкции, основания, эмбарго, механизмы, право, инструменты, умные санкции.*